

Handläggare

Magdalena Bergfors

magdalena.bergfors@svenskscenkonst.se

070-420 27 73

Yttrande över Konstnär – oavsett villkor? Betänkande av Konstnärspolitiska utredningen (SOU 2018:23)

Inledning

Svensk Scenkonst har beretts tillfälle att yttra sig över rubricerat betänkande och får härmed anföra följande.

Svensk Scenkonst är bransch- och arbetsgivarorganisation för organisationer inom musik, dans och teater. Vi representerar över 100 teatrar, orkestrar, operahus, danskompanier, länsmusikorganisationer, produktionsbolag och andra verksamheter inom den svenska scenkonsten. Svensk Scenkonst verkar för att skapa så goda förutsättningar som möjligt för medlemsorganisationerna att bedriva en professionell verksamhet, både nationellt och internationellt.

Allmänna synpunkter

Svensk Scenkonst välkomnar att utredningen lyfter många viktiga frågor, inte minst den digitala utvecklingen och dess effekter.

Utredningen belyser inte enbart konstnärspolitik utan även konst- och kulturpolitik i stort, bland annat genom förslagen om produktionshus och kring kultur-samverkansmodellen. Svensk Scenkonst anser att konstnärspolitiken bör skapas utifrån en konst- och kulturpolitik, där konstens egenvärde står i centrum. Därför bör även konst- och kulturpolitiken stärkas, inte enbart konstnärspolitiken. Ett utvidgat perspektiv på hela området efterfrågas således.

Scenkonstområdet består av vitt skilda verksamheter av olika storlek, med olika ekonomiska och organisatoriska förutsättningar. Verksamheterna kan vara såväl offentligt som privat finansierade, och vissa verkar på en kommersiell marknad medan andra drivs ideellt. Således är området komplext och ofta har aktörerna inom sektorn olika förutsättningar.

Andelen som är anställda är högre inom scenkonsten än inom andra konstnärsområden, vilket innebär en relativt sett större ekonomisk och social trygghet för scenkonstnärerna. Många anställningar är tidsbegränsade, men konstnärer anställda av Svensk Scenkonsts medlemmar omfattas av kollektivavtal som ger ett utökat skydd, exempelvis genom sänkta trösklar för sjuk- och föräldralön, stärkta pensionsförmåner och större tillgång till omställningsstöd än vad som gäller på övriga arbetsmarknaden.

Svensk Scenkonst delar den bild som ges i utredningen att en stark finansiering av scenkonstinstitutionerna är en viktig förutsättning för fortsatt trygga anställningar inom scenkonstområdet. Även förutsättningarna för konstnärliga upphovspersoner att få uppdrag är starkt kopplade till institutionernas verksamhet och produktionsresurser.

Scenkonstens institutioner är viktiga komponenter i den kulturella infrastrukturen i hela landet. Inom institutionerna finns kontinuitet, kunskap, kompetens, erfarenhet samt tillgång till lokaler och utrustning. Institutionerna är dessutom viktiga för de fria aktörerna inom sektorn, både genom samarbetsprojekt och genom den konstnärliga personalens rörlighet.

Scenkonstinstitutionerna och de konstnärer som arbetar på dessa borde synliggöras tydligare i sammanhang där konstnärspolitiken diskuteras och även inkluderas i en politik som omfattar hela konst- och kulturområdet. Svensk Scenkonst hade gärna sett mer av detta i utredningen.

De reformförslag som finns i utredningen föreslås finansieras inom den befintliga kulturbudgeten. Svensk Scenkonst anser inte att förslagen bör genomföras utan att nya medel tillförs.

Utredningens förslag

Avsnitt 9.2.1 Motiv och inriktning

Nuvarande konstnärspolitik fastställdes 1997 (Kulturpolitik, Prop. 1996/97, s 32) och fastslår bland annat att "statens insatser ska syfta till att skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärerna och rika kulturupplevelser för medborgarna". Denna målformulering utgår från en konst- och kulturpolitik och kulturens egenvärde. Svensk Scenkonst anser den målformuleringen är att föredra framför utredningens förslag. Dessutom saknas det internationella perspektivet i förslaget.

Konstnärernas villkor och arbetsmarknad är beroende av en konst- och kulturpolitik som säkerställer att det finns en kulturell infrastruktur i hela landet. Inom scenkonsten bärs den till stor del upp av institutioner, exempelvis operahus,

länsteatrar och symfoniorkestrar. Scenkonstnärerna är ofta beroende av de anställningstillfällena och utvecklingsmöjligheter som uppstår inom institutionerna.

Mot denna bakgrund är det problematiskt att scenkonstens institutioner är underfinansierade och inte får anslagen uppräknade i takt med kostnadsökningarna. Det påverkar möjligheten att producera scenkonst – och därmed upprätthålla anställningstillfällena för konstnärer – samt försvårar möjligheterna till att omfatta nya konstnärliga uttryck.

Svensk Scenkonst vill i detta sammanhang betona vikten av konsten som en fri och obunden kraft. Konst och kultur som inte tillåts vara självständig förlorar mycket av sitt värde och därmed sin betydelse även för invånarna. Nationella mål och strategier för konst-, kultur- och konstnärspolitik måste därför värna konstens frihet, egenvärde och kvalitet.

Avsnitt 9.3.2 Konstnärliga högskolors satsningar mot snedrekrytering

Svensk Scenkonst delar utredningens bedömning att det föreligger en social snedrekrytering till konstnärliga högskoleutbildningar och att det bör motverkas ytterligare. Utredningens förslag om utvärdering är en lämplig ingång till fortsatt arbete.

Avsaknaden av en nationell strategi för konstnärlig talangutveckling är också en faktor i sammanhanget. Ett antal konstnärligt utövande yrken inom scenkonstområdet ställer utomordentligt stora krav på virtuositet och fordrar tillgång till kvalificerad utbildning från tidiga år. En framtid som professionell orkestermusiker förutsätter exempelvis att en talangfull person redan i skolåldern får musikalisk undervisning på hög nivå. Motsvarande problematik finns inom dansen och några andra delar av scenkonsten. I avsaknaden av en nationell strategi för talangutveckling inom de konstnärliga områdena är det ofta barn till

resursstarka och konstnärligt engagerade föräldrar som får möjlighet att utveckla sin konstnärliga förmåga till professionell standard.

Avsnitt 9.3.5 Konstnärliga produktionshus för ungdomar

För att de konstnärliga produktionshusen för ungdomar ska bli framgångsrika och uppnå hög kvalitetsnivå bör finansieringen ske utan att det får en negativ påverkan på kulturlivet i övrigt. Det är önskvärt att produktionshusen bedrivs i samverkan med de konstnärliga institutionerna för att på kontinuerlig basis kunna dra nytta av befintlig kunskap, kompetens, erfarenhet samt tillgång till lokaler och utrustning. Ett viktigt syfte med produktionshusen bör vara att skapa förutsättningar för ungdomar som blir framtida yrkesutövare inom konst- och kulturområdet.

Avsnitt 9.4.2 Digitaliseringens påverkan på konstnärernas yrkesutövande

Utredningen konstaterar att digitaliseringen är den enskilt mest betydande omvärldsförändringen för möjligheterna att få ut den konst som skapas. Samtidigt konstaterar utredningen att det finns utmaningar när det gäller ersättningsstrukturerna. Svensk Scenkonst delar utredningens analys av digitaliseringens betydelse och välkomnar förslaget om att en digitaliseringsstrategi tas fram. En svaghet med förslaget är dock att arbetet med att ta fram en strategi ska påbörjas först 2020 och att det lär ta ytterligare flera år innan strategin kan genomföras.

Inom scenkonstområdet har frågor som rör digitalt tillgängliggörande av upphovsrättsligt skyddat material sedan flera år hanterats av arbetsmarknadens parter, vilket bland annat har resulterat i vissa kollektivavtalsregleringar. I takt med att digitaliseringen utökats, från ren försöksverksamhet av mindre omfattning till en allt större och integrerad del av verksamheten, har behovet av att hitta mer heltäckande och funktionella lösningar vuxit. För att möjliggöra denna utveckling anser Svensk Scenkonst att medel bör tillskjutas för att införa en

branschövergripande lösning av ersättningsfrågan inom den offentligt finansierade scenkonsten.

Avsnitt 9.4.5 Stärkt arbetsmarknad genom residensprogram

Svensk Scenkonst ställer sig tveksam till att regeringsuppdrag till myndigheterna om att inrätta konstnärliga residens är det lämpligaste sättet att ge stöd till ett fritt kulturliv. Konstnärliga uttryck kan självfallet spela en viktig roll inom olika delar av statsförvaltningen, men initiativet till insatserna bör komma från respektive myndighet och utgå från verksamheternas förutsättningar.

Som framgår av utredningen finns det idag redan ett omfattande system med offentligt finansierade konstnärliga residensprogram. Om fler ska inrättas bör det i vart fall föregås av en översyn av befintliga program.

Avsnitt 9.4.7 Konstens behov av mellanhänder

Scenkonstinstitutionerna är viktiga aktörer inom sitt område och skapar många arbetstillfällen genom att engagera konstnärer. De är därmed att jämföras med "mellanhänder" enligt den terminologi som utredningen använder. Scenkonstnärernas möjligheter till försörjning är nära sammanlänkade med produktionen av scenkonst och i förlängningen institutionernas finansiering.

Vidare ser Svensk Scenkonst att fler mellanhänder riskerar att medföra en fördyrning av produktionen. Kostnaden för mellanhänder riskerar dessutom att belastas upphovspersonerna.

Upphovspersoner är ofta uppdragstagare utan anställning. I vissa fall, exempelvis inom dansen, kan de själva samtidigt vara uppdragsgivare. Förutsättningarna för en eventuell upphovsmannaallians är därför väsensskilda från de nuvarande alliansbolagen och riskerar mer att likna konstnärslön. Det är mer

effektivt att skapa arbetstillfällen genom att säkerställa institutionernas finansiering så att de kan producera och beställa konstnärliga verk.

En förstärkning av systemet med arbetsstipendier, exempelvis genom att ta bort tidsbegränsningar och göra stipendierna pensionsgrundande, i kombination med starkare stöd till institutionerna, borde vara ett smidigare, bättre och mer effektivt stöd till den enskilde upphovspersonen.

Avsnitt 9.5.3 Kultursamverkansmodellen

Underfinansieringen av kultursamverkansmodellen och att de statliga anslagen succesivt urholkas är bekymmersamt. Det borde vara självklart att anslagen räknas upp i takt med att löner och andra kostnader ökar. Utredningens förslag på ändring av förordningen innebär att staten tar ytterligare ett steg bort från en statlig kulturpolitik med ett långsiktigt ansvar för finansieringen av professionella scenkonstinstitutioner. En sådan förändring riskerar även att påverka kultursamverkansmodellen negativt, särskilt som de regionala och kommunala förutsättningarna skiljer sig åt.

Kultursamverkansmodellen har sitt ursprung i Kulturutredningens förslag från 2009 om en regionalisering av kulturpolitiken. Vid den tidpunkten var fortfarande bilden av att Sverige skulle delas in i sex till nio storregioner högst levande. Det finns all anledning att särskilt utvärdera modellens funktionalitet och eventuella behov av justeringar mot bakgrund av att landet fortfarande har 20 landsting.

Avsnitt 9.5.4 Kulturarrangörer i hela landet

Svensk Scenkonst delar utredningens uppfattning om vikten av att det finns kulturarrangörer i hela landet, ideella föreningar såväl som institutioner, samt att arrangörsledets arbete bör följas upp och redovisas. Ett sådant uppdrag skulle med fördel kunna ges till Myndigheten för kulturanalys.

Avsnitt 9.5.5 Konstbildningens betydelse

Svensk Scenkonst delar utredningens bedömning avseende public service-bolagens betydelse som förmedlare av kultur till en stor och bred publik. Utredningens förslag om tydligare uppföljning av public service-bolagens kulturuppdrag tillstyrks.

Avsnitt 9.7.2 Bredd, genreöverskridande och flexibilitet

Svensk Scenkonst delar utredningens syn att de statliga bidragssystemen måste kunna hantera att de konstnärliga uttrycken förändras över tid. Regelverken bör dock säkerställa att en hög konstnärlig kvalitet och yrkeskunnande premieras. Om nya konstnärliga områden eller uttryck förs in i systemen måste det kunna mötas finansiellt så att det inte sker på bekostnad av redan etablerade konstarter.

Avsnitt 9.7.5 – 9.7.8 Om bidrag och stipendier

Svensk Scenkonst har inga närmare synpunkter på de exakta bidragsformerna. Dock bör stipendier vara pensionsgrundande för den allmänna pensionen och stipendiater bör ha tillgång till föräldrapenning, sjukersättning och liknande trygghetssystem.

Avsnitt 9.9.1 Förbättrade pensioner för konstnärer

Tjänstepensionsavtal för anställda regleras, till skillnad från den statligt reglerade ålderspensionen, normalt av arbetsmarknadens parter. Egenföretagare ansvarar själva för sin tjänstepension. Det finns dessutom andra grupper i samhället som inte omfattas av kollektivavtalsreglerad tjänstepension. Svensk Scenkonst anser därför att en statlig modell för tjänstepension för konstnärer innebär en tveksam avvikelse från den svenska arbetsmarknadsmodellen.

Avsnitt 9.10.1 Den statliga styrningen

Svensk Scenkonst delar utredningens uppfattning om att regerings styrning ska vara på armlängds avstånd från det konstnärliga innehållet. Staten bör dock även framdeles ta ett övergripande ansvar för att möjliggöra att kultur av hög kvalitet kommer medborgarna till del i hela landet.

Svensk Scenkonst avstyrker förslaget om att kulturinstitutionerna ska redovisa hur deras användning av resurserna påverkar de professionella konstnärernas arbetsmarknad. Det ligger helt utanför institutionernas kompetens att analysera arbetsmarknaden som sådan. Förslaget riskerar dessutom att utöka den administrativa bördan på institutioner som ofta har minimala administrativa resurser.

Avsnitt 9.11.1 Konstnärspolitikens budgetram

Svensk Scenkonst ser en risk för minskade anslag till scenkonstinstitutionerna om utredningens förslag ska finansieras genom omprioriteringar inom utgiftsområde 17. Detta vore olyckligt då institutionerna, som redan idag är underfinansierade, utgör viktiga komponenter i den kulturella infrastrukturen och är en viktig del av konstnärernas arbetsmarknad. Kulturinstitutionerna erbjuder således inte enbart publiken scenkonst (medborgarperspektivet) utan ger även konstnärer, fria såväl som anställda, viktiga möjligheter att skapa och producera konst (konst- och konstnärsperspektiven). Detta understryks även i utredningen, som konstaterar att stödet till kulturinstitutionerna är en viktig del av konstnärernas arbetsmarknad och ska ses som en integrerad del av konstnärspolitik.

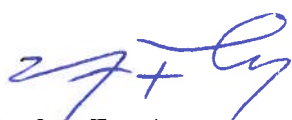
I första hand bör föreslagna förändringar finansieras genom att nya medel tillförs utgiftsområdet. I andra hand anser Svensk Scenkonst att en förstärkt konstnärspolitik inte ska finansieras genom minskade anslag till scenkonstinstitutionerna då dessa skapar viktiga arbetstillfällen för konstnärerna.

Avsnitt 9.11.2 Pris- och löneomräkning

Svensk Scenkonst delar utredningens analys gällande den problematik som uppstår när anslagen inte följer kostnadsutvecklingen. Det är därför viktigt att anslagen omfattar av pris- och löneomräkningen.

All tjänsteproducerande verksamhet är personalintensiv och påverkas negativt av statens rationaliseringskrav, eftersom lönerna ökar i högre takt än kostnadsuppräknings. En uppräkning enligt statens pris- och löneomräkning är därför inte tillräcklig för att kunna bibehålla verksamheten på samma nivå över tid. Urholkningen av anslagen leder till minskad verksamhet och/eller försämrad kvalitet. I längden finns en uppenbar risk för att de nationella kulturpolitiska målen inte uppfylls.

SVENSK SCENKONST

Stefan Forsberg

Ordförande

Mikael Brännvall

VD